

Nepozabni izleti z mladino

PAVEL KUNAVER

Za prvomajske praznike sem zaman upal, da bom mladini pokazal lepoto in bogastvo naše planinske flore pomladi. Bilo je hladno vreme in sneg še zelo nizko. Travniki v gornji Radovni so bili mestoma še kar rjavi ali pa jih je pokrivala prav nizka travica. Le Vrtaška planina ali bolje srednji del poti nam je obilno poplačal trud. Četudi je na planini sami bilo še malone meter snega, pa so bili nižji prisojni bregovi že goli ali pa so više gori kazali tiste značilne pomlad obetajoče velike kolobarje okoli dreves. Tam je bilo vse belo teloha, ki smo se ga po kratkem mrzlem postanku na planini posebno razveselili.

Tudi skalovita pot, strma, da se v kolena grizeš, je bila po svoje bogata. Mestoma so bile skale in kraji okoli še golih dreves pokriti s tako gosto cvetočo reso, kakršne še nikjer drugod nismo videli. Bila je prava paša za oko, postajati pri teh desetine kvadratnih metrov velikih škrlatnih blazinah. Malo prej, preden se pot prevali v položne bregove tik pod planino, kjer se nad potjo vzpenjajo strme skalne stene, ob robih porastle z lepimi gostimi gorskimi smrekami, pa je bil deloma že cvetel sončno rumeni planinski jeglič. Pod mrkimi meglami, iz katerih so padale zamraznice, nas je tolažil, da ne bo dolgo, pa bo sonce topleje posijalo.

Četudi so bili tisti majski dnevi drugače zelo lepi pod še močno zimskimi gorami, sem bil nekoliko razočaran, ker sem se moral zadovoljiti le s pripovedovanjem svojim mladim spremljevalcem o nepopisni lepoti cvetja v Gornji Radovni, a sklenil sem, da moram vsaj še enkrat z mladino na tiste travnike, ko bodo modri od velikega enciana kakor nebo. Da pa ne bi zaman hodili, so mi pri Skumavčevih v Radovni, kamor vodim mlade ljudi vsakokrat gledat čudovito lepe roglje srnjakov in roge gamsov, ki so bili na razstavah v inozemstvu nagrajeni, obljubili, da me bodo obvestili, ko bo vse v cvetju. In res je prišla okoli 20. maja dopisnica z veselo novico: »Radovna vsa v najlepšem cvetju!«

Tako nas je v Mojstrani dne 23. maja letos sprejel prekrasen sončen dan. Ker se je sneg še nerad umikal iz dolin in višjih bregov, so se gore okoli Triglava kar bleščale, spodaj pa se je bežeči zimi veselo smejala bohotna pomlad. Lepota dneva je prešla tudi v noge mladine, ki je veselo hitela pred menoj v tolikokrat obljubljeni cvetni paradiž. Seveda so mi vsi sveto obljubili popolno zdržnost in pazljivo opazovanje bujnega življenja ene najlepših naših cvetic, velikega encijana. Dopisnica Skumavčevih pa je še premalo povedala, kajti že zgodaj nad Mojstrano so stali prvi znanilci lepote: okoli tistih sočnih travnikov nad vodnim rezervoarjem je kar žarelo rumenih pogačic; v dnu je bilo polno moknatega jegliča, nebesno modro pa so zasijali tu in tam prvi svišči, ki so se začeli proti vrhu prevala na travnikih bolj in bolj gostiti.

Nato pa je prišlo najlepše. Preden se pot prevali v Gornjo Radovno in se cepi steza v Kot, je sredi visokih smrek več sto korakov dolg travnik. Tja gledajo gore okoli Kota in Krme, sem svetijo pomladi dolga snežišča pod Peklom. Že mnogokrat sem počival tam, najraje pa v pozni jeseni, ko v sneženi svet tam gori mole rdeči macesni in vlada jesenski mrak v dnu dolin, pa tudi »o pravem času« pomladi. In danes je bil pravi čas! Mladina me je razumela, ko sem ji naročil, da naj hodi za menoj počasi, v gosjem redu in naj gleda. Stotisoče velikih

encijanov je odpiralo proti jasnemu nebu svoje prelepe modre kelihe. Na vso moč so bili odprti in pili so, kar videlo se jim je, toploto in svetlobo od dobrotnega sonca, ki je tako lepo sijalo z modrega neba.

Po gozdnem bregu smo se spustili do Skumavčevih, kjer nas je že sprejela prijazna gospodinja. Četudi sivolasa, je kar žarela ob pripovedovanju, kakšna lepota da se razprostira po velikih travnikih in lokah globlje v prostranem podolju na prehodu iz Gornje Radovne v Spodnjo Krmo. Da je našla med neskončnimi množinami velikega encijana kar skupine po šestnajst cvetov skupaj, ki so kakor velik moder šopek moleli svoje kelihe na vse strani proti nebu... Odžežani z izvrstnim mlekom smo zato takoj odhiteli v redki gozd v podolju in doživeli to, kar nam je pripovedovala. Travniki, ki jih je krasilo prvo sveže zelenje, so bili mestoma kar modri od encijana, in gotovo je bilo po vsej dolini na milijone tega modrega lepotca. Tam smo se tudi utaborili in nad tri ure uživali krasoto Gornje Radovne v maju. Sveže zelenje bukev in macesnov, temne smreke in daljne gore v snegu nad tako bujnim cvetjem — kdo bi bil sposoben opisati vso to lepoto združeno in obsijano od visokega majskega sonca!? Mladina se je razkropila po skupinah. Nasitila se je lepote in se igrala, jaz pa sem pohitel še malo niže do izvira Radovne do sončnih travnikov tam okoli. Malo prej so tam cvetele tudi množice narcis, a sedaj so že odmirale, v grmovju pa so se pripravljale množice šmarnic, da odpro čaše proti soncu. Tu je bila še popolna tišina in razen nekega lovca nisem srečal žive duše.

Zapuščali smo Radovno zopet čez preval, ko so popoldanske sence postale daljše in temnejše in pokrajina polna cvetic pa še bolj sončna in lepša. Naše duše so bile polne sreče in veselja.

Le eno mi ni bilo nekoliko dni nato všeč. Pot do Mojstrane je bila mestoma posuta s cveti encijana. Ali se Mojstrana zaveda, kaj ima v cvetnem rajju Radovne? Naj stori to, kar so storili Jeseničani — a to bom pripovedoval v naslednjem odstavku, o romanju z mladino preko narcisnih poljan:

Bilo je 30. maja letos. V nižjih legah so narcise že odcvetele, zato pa jih je bilo največ na senožetih med macesni in smrekami v srednjih višinah Karavank. A tudi tam jih je čas že potolkel in treba je bilo hiteti. Nesrečne tekme so mi odjedle precej mladine, da ni videla najpopolnejše lepote, ki jo morejo nuditi naše gore, in še več, da more biti mladina izredno koristna, če resno zastavi svoje moči v dobro skupnosti.

Zopet nam je bilo vreme naklonjeno in najlepši dan je nastal, ko smo zapustili ljubljansko meglo. Od Globokega dalje nas je Triglav s sosedi še globoko v snežnobelem ornatu pozdravljaj in obetal, da nas bo na našem romanju preko cvetnih poljan med Javornikom in Jesenicami, ali bolje, med Javorniškimi rovtom in Črnim vrhom nad Planino neprestano razsvetljeval s svojo navzočnostjo na zahodnem obzorju.

Hrepenelim po gozdu in čistem zraku se nam je iz Javornika zelo mudilo, in hitro smo bili na izvrstnem potu proti Javorniškemu Rovtu. Tako je lepa ta pot med drevjem in ob šumečem potoku, da je že sama pravo izprehajališče in zdravilišče za vse, ki delajo v mogočni javorniški tovarni in v dimu zakajene doline. Tako tja do Javorniškega Rovta pot hitro in prijetno mine. Zdi se mi, da je še mnogo premalo ljudi, ki vedo za ta idilični rovt s starim domom. Vse najdeš tam, kar ti srce poželi. Okoli doma so prostrane senožeti, kamor gledata širokopleči Stol in Vanež, spodaj še gosto porastel z velikimi gozdovi, zgoraj pozno v pomlad zasnežen. Če želiš družbe, jo je dovolj pod košatimi drevesi poleg doma, če pa samote, se le malo odmakneš na travnike in se v ti-

Tudi »koeksistenca« – med človekom in cveticami. Nad Javorniškim rovtom

Foto: Pavel Kunaver

šini sončiš in napajaš s prekrasnim razgledom na tihe, visoke gore Julijcev in Karavank. Že tu se prično macesni, ki posebno jeseni razveseljujejo oko s svojo rdečico na modrem gorskem ozadju, spomladi pa njihovo sveže zelenje prijetno tekmuje z belimi bregovi visokih planin, v mesecu maju pa z narcisami. Da narcise! Tu pri domu na rovtu se že prično. Naš prvi pogled nanje nas ni ravno razveselil, celo nekoliko prestrašil, kajti bile so že nekoliko ovele — a bilo jih je kljub bližini doma, kamor prihaja mnogo ljudi, res na tisoče. Torej le niso bile zaman pri izhodu iz Javornika table z opozorilom, da je trganje narcis prepovedano!

Če pa so narcise ovele tu doli, morajo biti še sveže višje gori! In pogled skozi daljnogled me ni varal. Ob drevesni meji in na strmih travnikih v gornjem delu gozda je bilo, kakor da bi bela prosojna meglica ležala nad travo — nebrojna množica cvetov!

Torej naprej proti Črnemu vrhu! Pot poteka čudovito lepo po gozdovih in preko širnih, razglednih travnikov, prava planinska promenada z vedno se menjajočimi pogledi na Julijce in preko pestrih bregov Karavank. Narcise v polnem razcvetu pa so se začele že kmalu nad rovtom, najprej v senčnih zavetjih, kjer je visoki gozd ščitil pasove travnikov pred sončno pripeko, potem pa na prisojnih velikih senožetih že bliže Črnega vrha.

Mogoče bi le velike barvne fotografije mogle nadomestiti borne besede, da bi mogel podati pravi pojem vsega lepega, kar se je tu strnilo v čudovito podobo. Na nebu med redkimi oblaki jarko sonce, ki je sipalo na gore svojo

bajno svetlobo. A ta se je danes odbijala ne samo od belih snežišč v višavah, ampak tudi od milijonov belih cvetov narcis! V ozadju belih, razgibanih travnikov so stali gozdovi s svojimi modrimi sencami malone negibni, pred njimi pa so v veselem vetriču kimalle svetle glavice te milijonske množice cvetic. In zdelo se je, da se res vesele svoje družbe in življenja, saj tokrat so se sprehajali po stezah njihovi varuhi in prijatelji! Odkar smo stopili na velike bele travnike, smo namreč opazili, da postajajo, sede, opazujejo tu in tam na preglednih točkah mladi ljudje — člani gorske straže! Torej se je vendarle zganilo in planinsko cvetje je dobilo obrambo, ker se samo ni moglo braniti! Bil je pravi užitek, gledati prelepo cvetje, a tudi ljudi, ki so hodili v precejšnjem številu po tem paradizu, a so le postajali in se navduševali nad lepoto, a niso več trgali kakor v nekdanjih časih. Zdaj tu zdaj tam se je oglasil mladi stražar, če je videl prekršek, da so cvetice zaščitene in da so last vseh, ki so že tu, in tistih, ki bodo še prišli gledat čarobno lepoto v beli cvetni plašč odetih gorskih travnikov! In tako so tudi moji fantje in dekleta tu in tam poklekali med cvetice, nežno dvignili belo zvezdico bliže k obrazu, uživali njen divni sestav in njen bajni vonj ter se samo srečno smehljali. Niti eden me ni prosil, da bi smel katero od nešteti cvetk odtrgati, kajti že se je polagoma vzbujala zavest, da so tudi cvetice živa bitja. Če ni treba, čemu bi jih ubijali! Saj je utrgana cvetica mrtvec, ki ga vržemo čez dva dni na smetišče, živa pa na svojem rodnem kraju razveseljuje številne prišlece za nami in rodi drugo leto enako lepe potomce!

Najlepše je postalo na prevalu med Javorniškim rovtom in Črnim vrhom, ker se je, vsaj zdi se mi, neskončna množica narcis še pomnožila. Ker so bila drevesa že redkejša, so se videli travniki navzdol in navzgor, na vse strani po vseh valovitih bregovih posebno lepi in prijetni. Vse se je rahlo zibalo v slabotnem vetru in oznajalo ljudem, ki so bili tod številnejši, o lepoti, sreči in skrivnosti cvetličnega življenja. Skoraj nobeden od ljudi, ki so prišli bodisi iz zatohlih pisarn, iz temnih delavnic, iz vročih livarn, ni utrgal niti ene narcise. In slišal sem delavca, ko je sinčka opozoril, ki je hotel utrgati: »Čemu ti bo, ko bo takoj ovenela. Nikar!«

Bili so tudi grešniki, naivni, ki niso trgali narcis, ampak pogačice, ki jih je bilo ponekod tudi precej, in so se opozorjeni, da so to splošno zaščitene cvetice, izgovarjali, češ, tega pa nismo vedeli! Zato bi Jeseničani svoje velike zasluge za zaščito najlepšega, kar imajo nad oblaki dima svojih veletovarn, še povečali, da bi povsod razširili besedilo svarilnih tabel, da je prepovedano trgati tudi pogačice, ki ob istem času cveto kakor narcise, utrgane pa še prej uvenejo kakor narcise.

Počitek pa je najlepši in izbrali smo si kraj visoko nad kočjo na Črnem vrhu: na robu sveže zelenih macesnov in temnih smrek; pred seboj travnik z neštetimi prijaznimi belimi cvetovi, zadaj pa Triglav, čuvar vse naše gorske lepote. In do poznega popoldne smo srkali vase vse, kar nam je pripravila in razgrnila pred nami dobrotna priroda.

V tretje gre rado, pravijo. Dne 5. junija smo se namenili v krnico Pod Srcem v Martuljkovi skupini. Tja gor gredo večinoma le plezalci preko onih čudovitih sten strmega Špika in razčlenjene Ponce, a široka krnica v višini okoli 1400 m je paradiz za mladino, kajti tu smo prav na drevesni meji, v kotlu kamor grme pomladi ogromni plazovi, kjer se prav tesno družijo vse leto velika snežišča, velika melišča, navpične mrke stene, še bolj mrki kamini in globoki žlebovi, pa razmršeni viharniki in trdoživo ruševje ter sveže zeleno nizko bu-

Najprej cvetoča jablana, nato narcise nad Javorniškim rovtom

Foto: Pavel Kunaver

kovje. Pa tudi oazice planinske travice so in če prideš tja v pravem času, te sprejme tudi mnogo velikega encijana. Jaz pa tokrat s svojimi tridesetimi spremeljevalci nisem prišel »o pravem času«, kajti še so bili tu zelo veliki ostanki pozne zime in nad polovico krnice je bilo zasute s plazovi. Na nekaterih krajih smo nazorno videli, kako se je snežna gmota vila, gnetla in kopičila kakor lava pod ognjenikom, preden se je ustavila. Cele dolge reke snega z ostrimi nasipi so segale preko ravnega dna krnice, in mladina, ki kaj takega še nikoli ni videla, je radovedno hitela sem in tja. Da je bilo veselje še večje in vtis resnega gorskega sveta še močnejši, je pritekel izpod Frdamanih polic krasen gams in je postajajoč tu in tam obkrožil po meleh in snežiščih vso krnico ter končno izginil v zelenih strminah proti krnici za Akom. Toliko časa se nam je nastavljal, da so mnogi tudi z daljnogledom mogli gledati tega lepega prebivalca naših strmih gora.

Vse, kar se nam je nudilo, je bilo tako presenetljivo in nenadno, ker smo prišli iz najbujnejšega zelenja. Kdor je kdaj hodil od Rajskih livad do krnice Pod Srcem, ve, kako strma je steza, preden se prelomi v vodoravno dno krnice; kako hitro pridemo iz gozda na strmini na melišča in divjo suho strugo, ki ima vodo le ob zelo hudih nalivih, ko svobodno trga bregove zdaj na levi zdaj na desni strani in se izgubi v končnih meleh in groblji, kolikor se ne izlije v stranski jarek. Ker je bil vtis tako močan in so namesto na obljubljeni trate z encijanom prišli na plazine, me nikdo ni vprašal po cveticah. Tude nenavadno bukovje jih je osupnilo. Še na robu melišč na začetku krnice je bilo bu-

kovje, ki je tam od snega že precej potlačeno k tlom, sveže ozelenelo. Drugod pa je bilo 20 m nad dnom krnice popolnoma golo in zimsko; nad tem golim pasom, ki je nedavno ležal še pod snegom, pa je bilo bukovje zopet lepo zeleno. Ostro sta si stala nasproti zima in pomlad, tri sto metrov niže pa smo bili še v prihajajočem poletju.

In cvetne poljane? V skromni obliki so jih tu na meji mrzle smrti nadomestile velike množine snežnih zvončkov, soldanel, ki so se dvigali iz poležane trave. Kako nežna je ta cvetica in kako vztrajna, da vzdrži mrzli dih noči, ko začne po sončnem zahodu padati iz ogromnih snežišč težki, mrzli zrak v nižje lege! A bujnega življenja na cvetnih poljanah soldanele ne morejo nadomestiti. Malone povsod, kjer vidiš te male cvetke, so v neposredni bližini ostanki zimskega snega, zato nas tudi ni prav dolgo držalo v krnici, ker obljubil sem mladim, da bodo videli mnogo cvetic! Če pa je Pod srcem še odhajajoča zima, mora biti na Rajskih livadah na prvi stopnji Martuljka še pozna pomlad, in ker so tiste livade zelo vlažne, ne more primanjkovati ene od najlepših zastopnic pomladanskega planinskega cvetja, pogačic. Že gor grede, ko smo pustili livade čisto ob strani, so nas nekatere opominjale ob vlažnejših krajih steze, da so tudi tu!

Tako smo precej zgodaj zapustili mrko gornjo krnico in krenili po strmini nazaj dol, kjer se obe krnici, Za Akom in Pod srcem razširita v eno mogočno koritasto dno in se vode od obeh strani združijo v en potok, ki se končno prevali preko spodnjih sten v dno. Tam, nekoliko sto metrov nad Savsko dolino, pod obema krnicama so Rajske livade, (kdo jih je tako imenoval, ne vem) malone ravni travniki sredi smrekovega gozda s prekrasnim razgledom na mogočni polkrog od Frdamanih polic, preko Špika, Ponc in Široke peči do vrhov nad sosednim Belim potokom. Globoko so ugreznjene v ta naš najlepši gorski venec Slovenije; bajno so lepe, in vedno sveti katera od sonca obsijana stena v livade. Zjutraj se kopljejo v sončnih žarkih stene Frdamanih polic in Špika, Široka peč in sosedje pa počivajo še v modrih sencah, popoldne pa je obratno; ogromna Ponca pa ždi v sredi kakor vladarica nad vso krasoto okoli nje in pod njo. In na Rajske livade smo prišli tisti popoldan o pravem času. Od visokih gora, ki so se svetile že v popoldanskem sončnem žaru, so se pri vstopu na travnike oči povesile na tisoče in tisoče sončno rumenih pogačic. Vse dno teh travnikov, ki so na vzhodnem robu strmi, je bilo rumeno, vse cvetice so bile še sveže in niti ena še ni ovenela. Tako smo bili zopet na cvetni poljani posebne vrste. V Radovnj vse modro od enciana, med Javorniškim rovtom in Črnim vrhom milijoni in milijoni belih narcis: tu pa smo bili med sončno lepimi pogačicami. Nebo in zemlja sta se strnila v nepopisno harmonijo.